

Havas Judit

Csodaváró hangszer. A művészi beszéd oktatása a mindennapi élet színterein (Jankovics Julianna)

ANYANYELVÁPOLÓK SZÖVETSÉGE, BELVÁROS-LIPÓTVÁROS BUDAPEST FŐVÁROS V. KERÜLET
ÖNKORMÁNYZATA BUDAPEST. 2018. 313 OLDAL

Beszédfejlesztés a mindennapokban, nemcsak művészeknek

Havas Judit könyvének mesei címe egy nagyon is mindennapi dologról, méghozzá az emberi hangról szól, amelynek megfelelő működtetése, fejlesztése minden ember saját felelőssége. Ehhez nyújt segítséget ez a kötet. Havas Judit irodalomtörténész, egyetemi oktató, előadóművész több évtizedes tapasztalattal rendelkezik a beszéd művelésének a területén, ezt most a *Csodaváró hangszerben* összegzi. Az elsősorban pedagógusoknak szánt mű összesen hét fejezetre tagolódik. Az első fejezet az *Elővezetés*, a második *A művészi beszéd felhasználásának célja a pedagógusképzésben Magyarországon és határainkon túl* címet viseli. A harmadik fejezet a *Dokumentumelemzés*, míg a negyedik a *Módszertani ajánlás a művészi beszéd fejlesztéséhez*. Ezekben a részekben a hangterápiával, a művészi beszéd alapjaival ismerkedhet meg az olvasó, valamint Havas Judit módszertani ajánlását olvashatja. Az ötödik fejezet címe *Beszédművészeti alapozás: bevezetés a vers- és prózamondásba*, a hatodik fejezet pedig az

eddigiek *Összegzése*. A kötet második része és ennek egyben utolsó fejezete (*Kitekintés a nagyvilágba*) a magyar nyelv oktatásával foglalkozik külföldön, méghozzá Észak- és Dél-Amerikában, valamint Franciaországban belül. A harmadik nagy egység pedig egyfajta szöveggyűjteményként szolgál, hiszen a benne szereplő művek a középkortól egészen a 21. századig terjedő korszakot ölelik át, természetesen a beszéd fejlesztését szem előtt tartva.

A szerző a kötet elején a pedagógusképzés változásáról ír, hangsúlyozva, hogy már a pedagógusjelöltek esetében is fontos lenne a művészi beszéd tematikájú kurzus beépítése az oktatásba, hiszen „a művészi beszéd felhasználásának célja a tanári kommunikáció retorikai, verbális összetevőinek megerősítése, hogy ezáltal a jelölt sikeresebb pedagógiai tevékenységet folytathasson, és javítsa a tanítványai kommunikációs képességét is” (13). Az anyanyelvi ismeretek fontosságát a pedagógus-előmeneteli rendszerben használt nyolc kulcskompetenciával összefüggésben is tárgyalja.

A kötet első része több mint százharminc oldalon keresztül mutatja be a hang fejlesztéséhez kapcsolható ismereteket. Elsőként a hangterápia fogalmával ismerkedhetünk meg, amely nemcsak az emberi hang gyógyítását, hanem az emberi hanggal végzett, ennek köszönhető terápiát is magában foglalja. A hangképző tréning menete a helyes légzést, néhány arcgyakorlatot, a megfelelő hangszín képzésének a gyakorlását, az arc- és orrüreg jelentőségét, az ajkához kapcsolható gyakorlatsort és a hallás jelentőségét taglalja. Az előbbiek esetében több példán keresztül mutatja be a szerző az egyes területek jelentőségét, hasznát, míg a hallás esetében a fül szerepéről kapunk információkat. Havas Judit kiemeli, hogy hangunk megóvása érdekében mindig kerülni kell a megerőltetést, és felhívja a figyelmet az éneklés jelentőségére, amellyel napi szinten karbantarthatjuk a hangunkat – még akkor is, ha nem vagyunk professzionális énekesek.

A *művészi beszéd alapjai* című alfejezet a csoportos foglalkozások keretében történő beszédfejlesztéshez kíván segítséget nyújtani. Havas Judit fontosnak tartja elmondani, hogy „a szép és értelmező beszédhez lelki és fizikai felkészültség egyaránt szükséges, amelynek eszközei a lazítás, a jó légzéstechnika, a kifejező és tudatos beszédtechnika, valamint a megfelelő koncentrációképesség” (30). Ehhez elsőként a légzéstechnika jelentőségét ismerhetjük meg. A gyakorlatok fekvő helyzetből indulnak, majd következnek az ülve és az állva végzendő feladatok, először csak némán, csupán a légzésre koncentrálnak, majd a hangindításra, egy-egy hangra figyelve, és végül a szöveges, komplexebb feladatokkal zárul ez a rész. A komplex gyakorlatoknál a szerző a feladat leírását követően egy-egy verset is mellékel, amelyet szövegjelekkel ellátva bíz a gyakorlat vezetőjére, elvégzőjére. A légzéstechnika után a beszédtechnika gyakorlatsorai következnek. Elsőként a rövid-hosszú oppozícióban álló magánhangzók gyakorlásáról olvashatunk, ahol minden magánhangzó párnál találunk egy-egy rövidebb szöveget, gyermekdalt, egy

hosszabb verset és néhány nyelvtörőt is. Majd a mássalhangzók gyakorlására helyezi a hangsúlyt a szerző, először külön-külön a r-és-, a zár-, a zár-rés-, a pergő- és a közelítő hangzókra, a zöngétlen és a zöngés mássalhangzókra, végül a hangzók együttes használatára koncentrálnak egy-egy lírai mű segítségével. Ez a rész valóban segítséget jelent a helyes artikuláció, kiejtés elsajátításához, de csak abban az esetben, ha az olvasó megfelelő előképzettséggel rendelkezik az egyes magán- és mássalhangzók artikulációjának végső pozícióját tekintve (például az *r* hang esetében hol érinti a nyelv a lágyszájpadot). Emiatt érdemes ezeket a gyakorlatokat egy szakképzett beszédtechnika-tanár jelenlétében ismételni.

A *Koncentráció* című részben az emberi jelenlét mind teljesebb megéléséhez, kifejezéséhez nyújt segítséget a kötet. A tükör- (párokban egymás mozdulatainak az utánpótlása), a szalag- és a labdagyakorlatokon keresztül a figyelem fejlesztésén kívül a ritmusfejlesztés is nagy szerepet kap, hiszen mindkét készség nélkülözhetetlen a megfelelő módon előadott és interpretált művek bemutatásakor. Az önismeret fejlesztése (*Önismeret* című rész) nélkül elképzelhetetlen a beszéd fejlesztése, így ez a kötetben is méltó helyet kap. Itt megismerkedhetünk Carl Gustav Jung extroverzió és introverzió fogalmain keresztül a négy alapvető személyiségtypussal: a szangvinikus, a kolerikus, a melankolikus és a flegmatikus típusok jellemzőivel. Saját magunk önismeret általi megismerésén túl a személyiségünkhöz igazíthatjuk a kommunikációkat, így összhangba kerülhetnek a verbális megnyilatkozásaink a nemverbális kifejezőeszközökkel. Ebben a részben a pedagógusok is kapnak néhány instrukciót, feladatötletet ahhoz, hogyan tudják saját hallgatóikat, diákjaikat az önmegismerés irányába terelni. A mindennapi emberi tulajdonságok megjelenítéséhez is ötleteket meríthetünk, hiszen egy-egy tulajdonság szemléltetését a leírásnál egy lírai alkotással is példázhatja a kötet. A halogató embert például Petőfi Sándor *Pató Pál úr* című versével jeleníthetjük meg. A *Kifejezőkészség* című rész pedig gyakorlati útmutató a kommunikáció mind teljesebb műveléséhez, méghozzá úgy, hogy a diákok, egyetemi hallgatók egy adott festmény bemutatásával gyakorolhatják az addig elsajátítottakat. Ehhez az egyéni vagy páros munkához ajánlja a szerző többek között Salvador Dalí *Az emlékezet állandósága* című művét.

A kötet ötödik fejezete elsősorban a magyar nyelv és irodalom szakos tanároknak kíván segítséget nyújtani a megfelelő műválasztáshoz és a művek helyes interpretálásához. Ebben a részben néhány prozódiai jellemzőről, többek között a hangerőről, a hangsúlyról, a beszédtempóról, a szünettartásról olvashatunk, ezeket a tényezőket vers- és prózarészletek segítségével sajátíthatjuk el helyesen. A szerző a szöveg megtanulásától az előadásig tartó úton is segítséget kíván nyújtani az olvasóknak néhány gyakorlati tanács kíséretében (például a megtanulandó előadás rögzítése, majd többszöri meghallgatása, valamint mozgással kísért memorizálása). A fejezet második részében a középkor irodalmától egészen a 21. századi magyarországi és határon túli szerzők alkotásáig ajánlja a szerző egy-egy művet az adott korstílus, korszak bemutatására. Ugyanitt néhány nyelvművelői instrukció is helyet kap, amelyeket azonban nem túl szerencsés egy adott korszak egészére vonatkoztatni: a klasszicista, szentimentalista „korból származó művek előadásmódjának meggyőzőnek, mégis higgadtnak, tárgyilagosnak kell lennie” (133).

A kötet második részében három kontinensről származó interjúkat olvashatunk a magyar nyelv tanításával kapcsolatban. A szerző érdeklődése nem véletlen, hiszen utazásai során szerte a világban képviselte már a magyar nyelv ügyét, sőt több évig tanított is New York államban a Nyári Magyar Iskolában. A történetek Texas, New York, Lima, Rio de Janeiro, São Paulo, Boston, Buenos Aires, Hamilton és Párizs városaiba vezetik az olvasót. A második interjúból megtudhatjuk, hogy New Yorkban működik egy társulat, a Pilvax Players Társulat, amelyet Zsedely Tímea irodalmár, nyelvész, esztéta többedmagával hozott létre a kortárs magyar irodalom népszerűsítése céljából. Ez a társulat előadta már például Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdő* meséit a közönség nagy öröme. Ugyanakkor az is kiderül, hogy az amerikai nagyvárosban a magyar nyelvet tanulni akaró diákok számára elsősorban a rövid és a hosszú magánhangzók megkülönböztetése, a magas és a mély magánhangzók toldalékok szerinti egyeztetése, valamint a tárgy ragjának, a birtokviszonynak és a felszólító módnak a használata jelenti a legnagyobb nehézséget. Brazíliában a magyarul tanulók többsége magyar származású, a családban már hallotta a nyelvet, ismeri az ételeket, a szokásokat, és szerette volna mélyebben is megismerni a magyar nyelvet. Nekik elsősorban az idő nyelvtani kifejezése okoz nehézséget, valamint furcsállják, hogyan fejezzük ki a magán- és a hímnem jelölését. Egy másik interjúban a massachusettsi Boskoláról olvashatunk, ahol olyan felnőtteknek oktatnak magyar nyelvet, akiket leginkább az motivál, hogy házastársuk magyar, vagy ők maguk magyar származásúak. Esetükben a kétjegyű mássalhangzók kiejtése és a hasonló hangzású szavak megkülönböztetése (*kanyar – kenyér, út – üt*) nem megy könnyen. Az interjúból fény derül a hallgatók kedvenc szavaira is, amelyek között szerepel a *repülőgép*, a *kutya*, az *Eszterházy-rostélyos* és a *gyönyörű* is. Kanadában elsősorban kisebb gyermekek tanulnak magyarul, akiknek legalább az egyik szülője magyar, így náluk nem okoz nagy gondot a helyes kiejtés. A kicsik

kedvenc szavai közé tartozik a *cigánykerék*, a *palacsinta* és a *piskóta* is. Ők sokkal gyorsabban elkezdenek beszélni, a csendesebb diákok is azonnal ismétlik a tanárok után a szavakat, mondatokat. Kedvenc magyar szerzőjük Benedek Elek, akinek a meséit előszeretettel tanulják az órákon. Az utolsó interjúból a párizsi magyar nyelvtanításról tudhatunk meg néhány információt. Itt elsősorban a Magyar Intézetben tanulnak az érdeklődők, de három párizsi egyetemnek is van lektora. A tanulás során elsősorban az irányhármasság, a tárgy jelölése és az igekötők alkalmazása jelent nehézséget a francia anyanyelvűek számára. Az interjú alanya, Sziklai Éva elmondása alapján a magyar irodalom jeles képviselőinek műveit is igyekeznek bevinni az órákra, ahol elsősorban Bródy János dalszövegei, Weöres Sándor versei, Örkény *Egypercesei* és Varró Dani alkotásai örvendenek nagy népszerűségnek.

A kötet harmadik nagy egysége a *Szöveggyűjtemény a korszakok, stílusok fejezetéhez, Válogatás a magyarországi és határon túli magyar költészetből az Ómagyar Mária-siralomtól a XX–XXI. századig* címet viseli. Ebben a részben ötvennél is több lírai alkotással és néhány prózarészlettel ismerkedhetünk meg, amelyek elmondásával mesterien gyakorolhatjuk a korábban elsajátított gyakorlatsorokat. Itt kapott helyet többek között Assisi Szent Ferenc *Naphimnusza*, Juhász Gyula *Szerelem?* című verse, Kemény István *Búcsúlevele*, Tóth Krisztina *Hála-változata* is, de az utóbbi évek Facebook-párbajából, Szabó T. Anna és Lackfi János költők verseiből is szemezgethetünk. Ez a rész így nemcsak a művészi beszéd gyakorlására alkalmas, hanem akár az általános iskolai és a középiskolai órákra is bevihető olvasmányként.

Havas Judit *Csodaváró hangszer* című könyve valóban sokszínű. Alkalmas a pedagógusok, a pedagógusjelöltek beszédének a fejlesztésére, a mindennapi kommunikációs készségek gyakorlására, ugyanakkor a különböző előadói pályán lévő emberek is bátran forgathatják, hiszen így színészként, énekesként is találkozhatnak egy-egy új és hasznos gyakorlattal. A tanulás, képzés mellett azonban a hétköznapiakban az olvasás élményét is megadja ez a könyv, nemcsak a számtalan érdekes információval saját hangszerünkről, hanem a szépirodalmi művekkel is, amelyek a gyönyörködtetés lehetőségét biztosítják az anyanyelvünkön. Bátran ajánlom ezt a kötetet tehát a pedagógusok mellett más érdeklődőknek is, hiszen tartalmas, élménydús könyvet kap kezébe az olvasó.